

świadczenie oraz osobne przygotowanie pedagogiczne; trzeci – od XIX w., kiedy nie wystarczyło już ukończenie jakiejś szkoły, ale wymagano też od kandydata pewnej praktyki zawodowej.

Właściwości zawodowe i osobowe nauczycieli stanowią przedmiot rozważań rozdziału trzeciego. Autor na podstawie licznych przekazów źródłowych przybliża Czytelnikowi takie zagadnienia, jak: wiek, stan cywilny, pochodzenie społeczne, właściwości moralne i społeczne nauczycieli, ich postawy zawodowe i polityczne oraz stosunek społeczeństwa do nauczycieli.

Na szczególną uwagę zasługują refleksje końcowe będące w jakimś stopniu uogólnieniem wcześniejszych rozważań. Używając na

pozór paradoksalnego sformułowania, można powiedzieć, że te refleksje są swoistą syntezą syntezy, bowiem całe dzieło to przecież synteza 1000-letnich dziejów nauczycielstwa, w tym przypadku dotyczących jego struktury zawodowej. Czymś rzadko spotykanym jest również zamieszczony na końcu opracowania słowniczek pojęć historyczno-pedagogicznych, zawierający ponad sto haseł ujętych w porządku alfabetycznym. Nie można też przemilczeć niezwykle bogatego zestawu bibliograficznego (278 pozycji), obejmującego opracowania z historii i teorii zawodu i osoby nauczyciela oraz źródła wydane drukiem.

Ferdynand Mielczarek

Jakub Wajer, *Życie kulturalne Włocławka w latach 1918-1939*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1997, ss. 204

Włocławek, miasto jeszcze wojewódzkie, ma w tym względzie dwudziestokilkuletnią (od 1975) metrykę, za to na mapie kulturalnej (i politycznej) kraju znacznie dłuższą jako siedziba jednej z najstarszych i przez długie wieki największych polskich diecezji. Można powiedzieć, że rozwijało się w cieniu nadwiślańskiej katedry. Kościół też dostarczał tematów badawczych, wiele z nich było realizowanych na łamach zasłużonego periodyku „Ateneum Kapłańskie”. Obecnie bibliografia włocławska zyskała doskonały obraz stosunków kulturalno-oświatowych w okresie międzywojennym. Nie tylko zresztą, gdyż wykład poprzedza obszerny rozdział I, zatytułowany *Tradycje kulturalnej doby porozbiorowej* (s.16-58). Można by zachęcić autora tej rozprawy doktorskiej, by również omówienie wieku XIX pogłębił w osobnej książce.

Wykład dzieli się na siedem rozdziałów, nierównych objętością – co nie stanowi zresztą zarzutu wobec piszącego. Obok wspomnianego charakter wprowadzenia posiada również r. II, dotyczący charakterystyki ekonomiczno-demo-

graficzno-politycznej i oświatowej Włocławka w 20-leciu. Podstawowe miejsce zajmują r. III-V, dotyczące szeroko pojętej tematyki kulturalnej (*Prasa, Kultura literacka, Życie teatralne i muzyczne*), łącznie autor poświęcił jej ponad 50% bogato udokumentowanego tekstu. Natomiast zwięźle zreferował *Malarstwo, Wystawy plastyczne* (VI) oraz *Muzea jako placówki pracy kulturalnej i oświatowej* (VII).

Syntetyczne zakończenie zamyka całość, którą uzupełnia obszerna bibliografia, streszczenie angielskie oraz indeks osobowy. Dzieło ukazuje tematykę kulturalno-oświatową na tle regionu oraz ogólnopolskim, autor wiele miejsca poświęca związkom Włocławka międzywojennego z tradycjami poprzednich stuleci oraz z innymi ośrodkami, zwłaszcza tymi wielkimi – nie tylko Warszawą ale również z kresami (Wilno). Wśród postaci zaś przewijających się na kartach estetycznie wydanej książki poczesne miejsce zajmuje ks. dr Stefan Wyszyński, wieloletni kapłan diecezji włocławskiej, aktywny na polu oświatowym i społecznym.

Marceli Kosman